

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«РОЗВИТОК АДЕКВАТНОЇ САМООЦІНКИ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Виконала: студентка 2 курсу
DO1-M22 групи
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Грушецька Людмила Євгенівна

Керівник: **Каньоса Н. Г.**,
кандидат психологічних наук,
доцент

Рецензент: **Бахмат Н.В.**,
доктор педагогічних наук,
професор

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ АДЕКВАТНОЇ САМООЦІНКИ У ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	6
1.1. Проблема розвитку самооцінки у дітей старшого дошкільного віку в педагогічних дослідженнях.....	6
1.2. Розвиток самооцінки дитини старшого дошкільного віку в ігровій діяльності.....	13
1.3. Особливості діагностики розвитку адекватної самооцінки у дитини старшого дошкільного віку.....	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДНО- ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ.....	30
2.1. Виявлення рівня сформованості адекватної самооцінки у дитини старшого дошкільного віку.....	30
2.2. Методика вдосконалення роботи з формування адекватної самооцінки у дітей старшого дошкільного віку засобом гри.....	44
2.3. Аналіз і результати дослідження.....	59
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Національна доктрина розвитку освіти в Україні ставить завдання виховання старших дошкільнят, які повинні навчитися жити в демократичному суспільстві, яке передбачає розвиток поваги до загальнолюдських цінностей, переконань щодо пріоритетів прав особистості та толерантності. Формування самооцінки у дошкільника вирішує проблему систематичного формування, що врівноважує індивідуальні можливості та розвиває здібності дитини. Вирішення цих проблем потребує вдосконалення системи дошкільної освіти, організації підвищення кваліфікації та розвитку відповідної самооцінки у дітей дошкільного віку.

Слід зазначити, що в останні десятиліття в Україні зростає зацікавленість вчених до проблем самосвідомості та самооцінки у ранньому онтогенезі. Доказом цього є дослідження таких вчених, як О. Байер, І. Бех, М. Боришевський, М. Вовчик-Блакитна, Н. Дятленко, О. Кононко, С. Кулачківська, Т. Піроженко, С. Тищенко, Т. Титаренко.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки проблема умов формування самооцінки старшого дошкільника залишається розробленою, проаналізованою лише у контексті окремих аспектів особистісного становлення дошкільника.

Означена проблема зумовила вибір теми кваліфікаційної роботи: **«Розвиток адекватної самооцінки дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності».**

Об'єкт дослідження: самооцінка дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: розвиток самооцінки дітей старшого дошкільного віку засобами гри.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному вивченні особливостей розвитку адекватної самооцінки у дитини старшого дошкільного віку в ігровій діяльності.

Відповідно до мети нами визначено такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати стан дослідження проблеми розвитку адекватної самооцінки у дитини старшого дошкільного віку в ігровій діяльності.
2. Проаналізувати сучасні методи розвитку самооцінки у дітей старшого дошкільного віку.
3. Визначено критерії та показники самооцінки у дітей старшого дошкільного віку.
4. Експериментально обґрунтувати ігрову програму розвитку адекватної самооцінки у дитини старшого дошкільного віку.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи дослідження**:

- **теоретичні**: аналіз, систематизація та узагальнення теоретичних даних, представлених у психолого-педагогічній літературі;
- **емпіричні**: спостереження за організацією навчально-виховного процесу у ЗДО; бесіди з дітьми та вихователями; аналіз результатів діяльності дітей, педагогічний експеримент.

База дослідження. Заклад дошкільної освіти № 15 «Джерельце» Кам'янець-Подільської міської ради Хмельницької області

Практична значущість дослідження. У кваліфікаційній роботі обґрунтовано особливості розвитку адекватної самооцінки у дитини старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. Основні положення і теоретичні висновки дослідження можуть використовуватися у роботі сучасних дошкільних навчальних закладів України, а також при написанні курсових, бакалаврських робіт.

Апробація дослідження: результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та методик дошкільної освіти, доповідалися на Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2022-2023 рр.) та представлено на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях.

Публікації.

Грушецька Людмила. Особливості розвитку самооцінки дитини старшого дошкільного віку в ігровій діяльності // Збірник наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; педагогічний факультет ; [відпов. секр. Н.В. Бахмат]. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2023. Вип. ХІХ. С. 116-122.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз педагогічної літератури показав, що дошкільний вік сприяє формуванню самооцінки дитини і є важливою умовою народження її адекватності. Аналіз та узагальнення підходів та концепцій вивчення проблеми самооцінки у дітей дошкільного віку показує, що самооцінка – явище самосвідомості, її найважливіша складова. Самооцінка – це оцінка власної самості, її вмінь, особливостей, місця серед інших людей та їхнього ставлення до неї. Самооцінка – результат інтегрованої роботи у сфері самосвідомості та ставлення до себе в контексті емоційної цінності. Це особливе формування самосвідомості є важливим механізмом саморегуляції поведінки та діяльності та одночасно виникає в процесі діяльності дитини та спілкування з іншими людьми.

Дітям старшого дошкільного віку властивий ряд симптоматичних комплексів, пов'язаних з віковим та психічним характером і потребують індивідуального підходу та взаємодії суб'єкта та об'єкта з найближчим соціальним мікросередовищем. У дошкільному віці потреба в оцінці дорослих величезна, але самооцінка дитини починає робити результати та висновки, які дитина отримує в індивідуальному досвіді, включаючи ігри.

2. На основі узагальненого аналізу ряду теоретичних та емпіричних досліджень ми розробили основу для дослідження самооцінки у старших дошкільнят, де зазначено, що структура самооцінки залежить від таких параметрів: типів (загальний і частковий), рівнів (високий, середній, низький), характерний якісний зміст (відповідний і недоречний: завищений і занижений); часткова самооцінка виникає перед загальним і формує специфічний вид діяльності – гру, яка є провідною у цій віковій групі; самооцінка пов'язана з рівнем домагань: відповідний і завищений внесок сприяє розвитку у дітей готовності подолати труднощі та досягти успіху; депресія – знижує прагнення до нових вищих досягнень, викликаючи

невпевненість, страх невдачі, втрату інтересу до нових дій та перемог, що гальмує психічний розвиток.

3. Експертиза рівнів та обстеження видів самооцінки під час дослідження показали, що у дошкільнят домінують висока дошкільнята та висока самооцінка, а низька самооцінка взагалі не фіксується. Дослідження якісних суттєвих особливостей самооцінки – адекватності виявило, що 45,2% дошкільнят проявили самооцінку зі схильністю до недостатності:

8,2% – завищені, а 37% – занижені.

4. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, узагальнення результатів дослідницького експерименту було запропоновано програму формування правильної самооцінки, спрямовану на оптимізацію умов для самооцінки. Поєднання різних форм роботи (групові заняття зі старшими дошкільнятами; методична робота з педагогами) забезпечує дотримання принципів систематичної, активної, всебічної та різноманітної роботи, що допомогло оптимізувати умови для формування належної самооцінки у старшому дошкільньому віці.

Порівняльний аналіз показників працездатності послужив основою для підтвердження ключових тенденцій кількості старших дошкільнят з високим рівнем розвитку пізнавальної діяльності та розумових операцій, а отже, збільшення показників самооцінки дітей експериментальної групи.

Ефективність якісних змін у розвитку умов для формування самооцінки (розвиток активності в грі), її індексу сформованості (рівень претензії), підвищення рівня оцінювання викладача призвела до збільшення показника достатності самооцінки в експериментальній групі. Наведені дані підтвердили ефективність розробленої ігрової програми, що полягає у формуванні відповідної самооцінки у дошкільньому віці за допомогою гри.

Результативність дослідно-експериментальної роботи засвідчена динамікою зростання рівнів розвитку адекватної самооцінки у дітей старшого дошкільнього віку засобом гри, що є вагомою підставою вважати завдання дослідження виконаними, а мету – досягнутою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Актуальні проблеми дошкільної освіти : теорія і практика. Навчальний посібник / Під заг. ред. С.О. Нікітчиної. Київ : Видавничий дім «Слово», 2014. 368 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні від 12.01.2021 р. № 33. [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>.
3. Барташнікова І. А., Барташніков О. О. Розвиток наочно-образного та логічного мислення у дітей 5–7 років. Тернопіль : Богдан, 1998. 80 с.
4. Бех І. Д. Виховання особистісно орієнтоване // Енциклопедія позашкільної освіти / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т, Рівнен. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ; [голов. ред. Г. П. Пустовіт]. Рівне, 2017. С. 44–46.
5. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Чернівці : Букрек, 2018. 294 с.
6. Бобак О. Б. Педагогічні засади соціалізації дітей дошкільного віку в сім'ї у II-й половині ХХ століття : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 ; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. Дрогобич, 2015. 199 с.
7. Богуш А. М. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти : програма та методичні рекомендації для вихователів дошкільних навчальних закладів до Нової редакції Базового компонента дошкільної освіти. Харків : Вид-во «Ранок», 2013. 176 с.
8. Боришевський М. Й. Боришевський М.Й. Особистість у вимірах самосвідомості : [монографія]. Суми : Видавничий будинок «Еллада», 2012. 608 с.
9. Васіна Є. М. Новий прийом і засіб розвитку самосвідомості дитини // Шкільні технології. 2006. № 5. С. 146 – 149.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел]. Київ – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.

11. Використання методик ігрової терапії при роботі з дітьми. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/posibnuku/348/10.pdf>.
12. Гавриш Н., Ліннік О. Організовувати, але не обмежувати // Дошкільне виховання. 2013. № 1. С. 8 – 13.
10. Гончаренко А. Граємо розумом – з іграми та без них // Дошкільне виховання. 2014. № 2. С. 10 – 12.
11. Грінцова О.М., Терещенко Л.А. Дитяча психодіагностика : навчально-методичний посібник. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2015. 227 с.
12. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
13. Душина В. А. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку у просторі дитячої субкультури [Електронний ресурс]. Харків, 2012. 69 с. URL: <http://lib.znaimo.com.ua/docs/166/index-49114.html?page=4.11>
14. Дячук П. В. Формування самооцінки молодших школярів у навчальній діяльності : монографія. Умань : П.П. Жовтий О.О., 2016. 210 с.
15. Жижко Т. Ігрові методи навчання – передумова інтелектуального розвитку особистості // Рідна школа. 2012. № 6. С. 72–73.
16. Зав'язун Т. Труднощі у спілкуванні? Допоможе гра! // Дошкільне виховання. 2013. № 2. С. 8 – 11.
17. Загальна психологія : підручник / Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін. Київ : Каравела, 2019. 464 с.
18. Каравасва Т. А. Взаємозв'язок ігрової, мовленнєвої діяльності та спілкування на етапі дошкільного дитинства. URL: https://dnz.ucoz.net/blog/karavaeva_t_a_vzaemozv_jazok_igrovoji_movlennevoji_dijalnosti_ta_spilkuvannja_na_etapi_doshkilnogo_ditinstva/2014-02-03-7.
19. Карасьова К., Піроженко Т. Ігровий простір дитини. Київ : Шкільний світ, 2011. 125 с.

20. Карвацька Х.І. Проблема розвитку адекватної самооцінки дітей старшого дошкільного віку у психолого-педагогічних дослідженнях // Молодь і ринок : Щомісячний науково-педагогічний журнал. №10 (165) жовтень. 2018. С. 152 – 156.

21. Колесіна Т. Є. Особливості виховання дітей старшого дошкільного віку, схильних до негативних проявів у поведінці // Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 1997. 172 с.

22. Кононко О. Л. Плекаймо у дітей життєдайне самоствалення // Дошкільне виховання. 2002. № 2. С. 3–7.

23. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (у дошкільному дитинстві) : навч. посіб. [для вищ. навч. закл.]. Київ : Освіта, 1998. 225 с.

24. Кононко О. Л. Ціннісне ставлення до себе // Мистецтво життєтворчості особистості. Київ : ІЗМН, 1997. С. 96– 126.

25. Костюк Г. С. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки // Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Рад. шк., 1989. С. 70–98.

26. Консультативна психологія : підручник / І.С. Пулах, В.У. Кузьменко, Ф.О. Помиткін та ін.). Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 482 с.

27. Кулачківська С. Є., Ладивір С. О. Я – дошкільник. Вікові та індивідуальні аспекти психічного розвитку. Київ : Норапрінт, 1996. С. 63–75.

28. Ладивір С. Пізнавальний розвиток: пошук ефективних шляхів // Дошкільне виховання. 2002. №10. С. 4–6.

29. Ладивір С. Не готові знання, а вміння їх здобувати. Від розвитку – до саморозвитку // Дошкільне виховання. 2007. № 8. С. 3–6.

30. Лохвицька Л., Н. Карцева Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в процесі сюжетно-рольових ігор // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницький, 2014. Вип. 19. С. 129–133.

31. Лохвицька Л. В. Планування освітнього простору дошкільного навчального закладу: аналіз та шляхи удосконалення // Вісник Інституту розвитку дитини : зб. наук. пр. Вип. 17. Серія : Філософія, педагогіка, психологія. Київ, 2012. С. 64 – 68.

32. Ляховець О. О., Сипченко В. І. Ігрова діяльність як засіб формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Вип. 15. 2018. С. 77-84.

33. Москалець В. П. Психологія особистості [текст] підручник, 3-тє вид., перероб., доповн. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 364 с.

34. Олійник О. О. Корекція батьківсько-дитячих взаємин як умови формування адекватної самооцінки старших дошкільників // «Габітус»: Науковий журнал з соціології та психології. 2020. Вип. 16. С. 169–173.

35. Олійник О. О. Самооцінка та інтелектуальна сфера дошкільників. Навчально-розвивальний комплекс. Київ : ПоліграфЦентр, 2017. 94 с.

36. Олійник О.О. Дослідження особливостей онтогенезу самооцінки та її вплив на інтелектуальний розвиток особистості // Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. пр. Київ : інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України, 2015. Т. VII, вип. 1. С. 221 -228.

37. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія / навч. посіб. [Електронний ресурс]. Київ : Академвидав, 2008. 432 с. URL: http://www.zaochka.net/catalog_p_21.html.

38. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Психологічний інструментарій в умовах дошкільного закладу : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 296 с.

39. Павленчик В. Співробітництво з однолітками. Аналіз результатів роботи педагога // Дошкільне виховання. 2000. № 5. С. 3–4.

40. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. 3-ге вид., доповн. Київ : Академвидав, 2018. 408 с.

41. Поніманська Т. І. Люди і я. Світ дорослих як чинник соціалізації особистості дитини // Дошкільне виховання. 2009. № 8. С. 14–15.
42. Психодіагностичний інструментарій для вивчення особливостей підлітків в умовах інтернатного закладу / Ревіталізація дітей з особливими потребами : монографія / За заг. ред. проф. Гошовського Я.О. Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2013. С. 181-236
43. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів: близько 3000 слів / сост. В.Б. Шапарь. Харків : Прапор, 2016. 672 с.
44. Психологія самопізнання : [навч. посіб.] / Т.С. Кириленко, О.А. Льошенко. Київ : ВПЦ. «Київський університет», 2015. 191 с.
45. Рогальська І. П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві : сутність, специфіка, супровід : монографія. Київ : Міленіум, 2008. 400 с.
46. Рогальська-Яблонська І. П. Соціалізація дітей в умовах сучасного освітнього середовища ДНЗ на засадах наступності та перспективності // Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. Сухомлинського : Серія : Педагогічні науки : Вип. 37. Т. 1. Миколаїв : МНУ, 2012. С. 351–356.
47. Русова С. Дошкільне виховання // Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. С. 34–185.
48. Самооцінка учня // Психологічний інструментарій / упоряд.: С. Максименко, Н. Шевченко, О. Главник. Київ : Главник, 2014. 112 с.
49. Сидоренко О. Б. Практикум з вікової та педагогічної психології : навчальний посібник для студентів подвійних спеціальностей з психологією. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 262 с.
50. Сілютіна О. М. Регулятивні чинники розвитку тілесного інтелекту особистості : дис. доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія ; Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, 2021. 208 с.

51. Світ дитинства : комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упоряд. : О. М. Байєр, Л. В. Батліна, А. М. Богуш та ін. ; наук. керівник акад. А. М. Богуш ; за заг. ред. Л. В. Батліної. Тернопіль : «Мандрівець», 2015. 200 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programyrozvvytkuditey/7svitditinstva-bogush.pdf>.

52. Стадник Г. О. Вивчення пізнавальної активності дітей // Дошкіль. виховання. 2020. № 9. С. 6–8.

53. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5-ти т. Т. 3. Київ : Рад. школа, 1977. 670 с.

54. Тарасенко Г. С. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : Навчально-методичний посібник. Київ : Вид-во «Ліра-К», 2010. 320 с.

55. Теорія і методика морального виховання дітей дошкільного віку : навчально-методичний посібник для студентів педагогічного факультету спеціальності 012 «Дошкільна освіта» / укл. Л. Б. Мельничук, М.А. Шкабаріна. Рівне : Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. акад. Степана Дем'янчука, 2021. 32 с.

56. Уманець Л. І. Від самооцінки в грі – до пізнання себе // Дошкільне виховання. 1983. № 4. С. 20–21.

57. Чамата П. Р. Самосвідомість та її розвиток у дітей. Київ : Знання, 1995. 48 с.

57. Щербакова К. Й. Гра – модель життя // Дошкільне виховання. 1998. № 3. С. 15–16.